

## การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม : กรณีศึกษาพื้นที่การปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี

### PROTECTION OF AGRICULTURAL LAND: A CASE STUDY OF DURIAN PLANTATION AREA OF NONTHABURI PROVINCE

พorphant อู๋ยยานนท์<sup>1\*</sup>, ศิริพร สัจจานนท์<sup>2</sup>, จุติมา ไท่ลายอง<sup>3</sup>, อภิญญา วนเศรษฐ์<sup>4</sup>  
*Porphant Ouyyanont<sup>1\*</sup>, Siriporn Sajjanant<sup>2</sup>, Thitima Holomyong<sup>3</sup>, Apinya Wanaset<sup>4</sup>*

<sup>1</sup>สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

<sup>1</sup>School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University.

<sup>2</sup>คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

<sup>2</sup>Faculty of Business Administration, Bangkok Thonburi University.

<sup>3</sup>ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

<sup>3</sup>Department of Public Administration, Rajapruk University.

<sup>4</sup>สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

<sup>4</sup>School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University.

\*Corresponding author, E-mail: porphant@yahoo.com

#### บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม : กรณีศึกษาพื้นที่การปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกร สถานการณ์และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี และแนวโน้ม 2) ศึกษานโยบายมาตรการของภาครัฐในการอนุรักษ์/ฟื้นฟู/คุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียน 3) วิเคราะห์แนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการคุ้มครอง/อนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคือเกษตรกรชาวสวนทุเรียน จังหวัดนนทบุรี โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ ในทุกอำเภอ จำนวน 309 ตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งมีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลพื้นที่ทุเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ และจัดสนทนากลุ่มย่อย รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา วิเคราะห์ภาพแนวโน้มในอนาคต

ผลการศึกษาพบว่า

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการในการอนุรักษ์การเพาะปลูกทุเรียนนนท์ แม้ว่าจะเห็นว่าการปลูกทุเรียนมิได้กำไร แต่ก็ยังคงทำอาชีพนี้ต่อไป และยังคงมองว่าแนวโน้มในอนาคตของการปลูกทุเรียนมีแนวโน้มลดลง โดยปัจจัยสำคัญเกิดจาก 3 เหตุผลหลักตามลำดับ ได้แก่ เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพนี้ ราคาที่ดินสูงจนไม่คุ้มค่าที่จะใช้ที่ดินในการปลูกทุเรียนต่อไป และขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังจากภาครัฐ

มาตรการของภาครัฐในการส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูการปลูกทุเรียนมีการดำเนินการมากขึ้นอย่างชัดเจน หลังสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่สำคัญคือ การดำเนินตามโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ การดำเนินการตามภารกิจของทั้งกระทรวงเกษตร

และสหกรณ์ และหน่วยงานท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ร่วมกับภาคประชาชนมีการตั้งชมรมอนุรักษ์ทุเรียน ในทุกอำเภอ เป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางในการรับความช่วยเหลือ และให้ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐทำให้การดำเนินการคุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

แนวทาง/มาตรการที่น่าจะเกิดผลในการคุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียนอย่างเป็นรูปธรรม คือ ให้ท้องถิ่นจัดทำโครงการนำร่องจัดเขตพื้นที่ (Zoning) ในการคุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียน โดยให้เกษตรกรเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ โดยในพื้นที่จะมีมาตรการจูงใจต่างๆ เช่น มาตรการภาษี มาตรการลดต้นทุนการผลิต เทคนิคทางวิชาการ เป็นต้น หากโครงการนี้ประสบความสำเร็จก็อาจจะขยายพื้นที่ในการคุ้มครองให้มากขึ้นอีก

**คำสำคัญ:** คุ้มครองพื้นที่ ทุเรียนนนท์ จังหวัดนนทบุรี

### **Abstract**

The objectives of this research were to: 1) analyze the needs of durian farmer, situations and other related factors determining the change and the trend in the land usage for durian cultivation in Nonthaburi province; 2) study the government policy and measures in preservation, rehabilitation and protection for the land usage for durian cultivation and 3) study various appropriate policies and measures in protection and preservation for durian land usage.

The research was based on qualitative analysis. The target group was focused on the durian growing farmers in Nonthaburi Province. The key-informant of 309 farmers were selected by stratified random sampling. Various research methodologies were employed including interviews from the field survey including government officials, and the village philosophers academicians, Focus group technique was also undertaken. Various secondary sources were also collected. These were to be mapping for various scenario analysis.

Results of the study were shown that:

Most farmers still have the need for conservation planting durian. Although it is less profitable to grow durian, they will continue to do this. The future prospects of planting durian was on decline. Three major reasons were as follows. (1) Younger generation tended not to be interested in engaging in this occupation. (2) The high price of land was not worth enough it to use the land to grow durian, and (3) the lack of serious support from the government.

The government's measures to promote the conservation and restoration of the durian growers have taken more clearly after the heavy flood took place in 2011. It was operating under the initiative of HRH Princess Sirindhorn. The implementation of the mission were strengthened by the cooperation of various sectors including Ministry of Agriculture and Cooperatives, local authorities, representatives from NGO, These led to the establishments of various Durian Conservation groups in every districts of Nonthaburi Provinces, in order to expanding network of learning and acting as help center and receiving suggestion to government sector. These measures will be more strengthening durian preservation.

Various concretes of policies and measures to durian land preservation should be implemented including pilot project by zoning initiated by local community by volunteer in the project, together with offering incentives for durian farmers such as tax measures, reducing cost of production, and the advice of efficient technique of production. If successful, the protection of agricultural land should be expanded.

**Keywords:** Protection of Agricultural Land, Nonthaburi Durian, Nonthaburi Province

## บทนำ

จากการขยายตัวของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่จังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครเป็นอย่างมาก รวมถึงจังหวัดนนทบุรีที่มีการขยายตัวทั้งทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ความเป็นสังคมเมืองเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด มีการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมที่อยู่อาศัย ธุรกิจการค้าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมที่มีสวนทุเรียนหรือสวนผลไม้อื่นๆ เป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมของภาคเมืองมากขึ้น

จากข้อมูลประเภทการใช้ที่ดินของจังหวัดนนทบุรีของกรมพัฒนาที่ดินพบว่า ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเภทการใช้พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การใช้พื้นที่เป็นเขตชุมชนและสิ่งปลูกสร้างได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยในปี 2544 พื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดนนทบุรีมีเนื้อที่ 272,717 ไร่หรือร้อยละ 70.11 ของพื้นที่ทั้งหมด และได้ลดลงอย่างต่อเนื่องตามลำดับ จนถึงปี 2555 พื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ 215,905 ไร่หรือร้อยละ 55.51 ของพื้นที่ทั้งหมด ในขณะที่พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างก็เพิ่มขึ้นตามลำดับเช่นกัน จากพื้นที่จำนวน 104,024 ไร่หรือร้อยละ 26.75 ของพื้นที่ทั้งหมด ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวน 150,593 ไร่หรือร้อยละ 38.75 ของพื้นที่ทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2555 [1]

สภาพพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เป็นที่ราบลุ่มพื้นที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์เกิดจากตะกอนสะสมแม่น้ำมีอิทธิพลและปุ๋ยจากแม่น้ำเจ้าพระยามาสะสมกัน ภายในพื้นที่จังหวัดมีคูคลองตามธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นใหม่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กว่า 35 สาย และระหว่างคูคลองต่างๆ เป็นสวนผลไม้ที่มีรสชาติดีเยี่ยมไม่ว่าจะเป็นทุเรียน มังคุด เป็นต้น ซึ่งผู้บริโภคมีความต้องการสูง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ผู้บริโภคยอมจ่ายในราคาสูงกว่าผลไม้ชนิดเดียวกันจากแหล่งผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะผลไม้ทุเรียนที่ได้ชื่อว่าเป็น “ราชาของผลไม้” เป็นแหล่งปลูกทุเรียนสายพันธุ์ดั้งเดิมแห่งเดียวในประเทศไทย เช่น ทองย้อย กบตาข่า ย่ามะหวาด เป็นต้น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรีเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน (Geographical Indication, GI) ของจังหวัดนนทบุรี และเป็นแหล่งปลูกสุดท้ายที่ยังหลงเหลืออยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา [2]

สำหรับพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนก่อนน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในปี พ.ศ. 2554 คือใน พ.ศ. 2553 มีพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนจำนวนมี 2,374 ไร่ ในปี 2554 พื้นที่เพาะปลูกลดลงเหลือ 1,857 ไร่ และลดลงอีกในปี 2555 เหลือ 1,145 ไร่ อันเป็นผลจากน้ำท่วมใหญ่ในช่วงปลายปี 2554 ดังกล่าว แต่ด้วยความพยายามจากหลายภาคส่วนได้เข้ามาดูแลส่งเสริมการปลูกทุเรียนทำให้พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีได้เพิ่มขึ้นตามลำดับจนถึงในปี 2557 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 3,078 ไร่ ดังตารางที่ 1

รายละเอียดพื้นที่และครัวเรือนปลูกทุเรียนในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดนนทบุรี ปรากฏดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 พื้นที่และครัวเรือนปลูกทุเรียนของจังหวัดนนทบุรี

อำเภอ	2557		2556		2555		2554		2553	
	ครัวเรือน (ราย)	พื้นที่ (ไร่)	ครัวเรือน (ราย)	พื้นที่ (ไร่)	ครัวเรือน (ราย)	พื้นที่ (ไร่)	ครัวเรือน (ราย)	พื้นที่ (ไร่)	ครัวเรือน (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
เมืองนนทบุรี	585	1,370	199	1,211	175	397	467	1,087	474	1,129
บางกรวย	191	271	90	254	67	79	148	175	147	304
บางใหญ่	200	431	120	390	120	450	61	140	61	148
บางบัวทอง	30	51	30	46	-	-	30	84	30	86
ไทรน้อย	11	27	9	12	9	14	-	-	-	-
ปากเกร็ด	347	928	435	796	69	205	203	371	270	707
รวม	1,364	3,078	883	2,708	440	1,145	909	1,857	982	2,374

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. [3]

ดังที่กล่าวมาแล้ว การเปลี่ยนแปลงสภาพเมือง การขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐานและชุมชนเมือง ส่งผลให้ราคาที่ดินของจังหวัดนนทบุรี มีราคาแพงขึ้นมาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรขายที่ดิน เพื่อให้ผู้ประกอบการนำไปสร้างเป็นที่อยู่อาศัย และสถานที่ประกอบทางธุรกิจ

ในส่วนของภาครัฐในท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ได้เล็งเห็นถึงปัญหาการลดลงของ “สวนทุเรียนนนท์” เกรงว่าจะสูญหายไปเหลือเพียงตำนานเท่านั้น จึงได้กำหนดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนนท์ เป็นกิจกรรมหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีการก่อตั้งชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนเพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีในลักษณะร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และภาครัฐโดยสำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันดำเนินการส่งเสริมการปลูกทุเรียนนนท์มาระยะหนึ่งแล้ว

อีกทั้งภายหลังน้ำท่วมใหญ่เมื่อปลายปี 2554 ด้วยความกังวลว่าทุเรียนนนท์จะสูญพันธุ์ กรมวิชาการเกษตร โดยสถาบันวิจัยพืชสวน ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร ปทุมธานี สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 จึงได้ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมขยายพันธุ์ทุเรียนเมืองนนทบุรี ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรีได้เก็บรวบรวมพันธุ์ทุเรียนจากนนทบุรี ทั้งพันธุ์การค้า และพันธุ์โบราณหายากมาปลูกรวบรวมไว้ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมเด็จพระรัตนราชสุตาภย์ สยามบรมราชกุมารี เพื่อนำต้นพันธุ์กลับคืนสู่จังหวัดนนทบุรีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี ได้ปลูกเก็บรักษาพันธุ์ทุเรียนกว่า 60 สายพันธุ์ ซึ่งเป็นทุเรียนพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดนนทบุรีที่มีลักษณะเด่น เช่น พันธุ์เกาะเกด พันธุ์ย่ามาหวาด พันธุ์จอกลอย พันธุ์เมล็ดในยายปรางค์ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์/ฟื้นฟูการปลูกทุเรียนนนทบุรีแล้ว

แม้ว่าหากมองความคุ้มค่าของการใช้พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้พื้นที่ไปในกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นในภาคที่อยู่อาศัยและการประกอบธุรกิจ ที่คำนึงถึงเฉพาะผลตอบแทนโดยตรงทางการเงิน ที่คิดเป็นมูลค่าตามราคาตลาดที่เกิดจากอุปสงค์และอุปทานเพียงเท่านั้น ผลตอบแทนของการใช้พื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในการปลูกทุเรียน อาจให้ผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า แต่หากคำนึงถึงหรือนำรวมผลตอบแทนที่กว้างกว่านั้นหรือเป็นผลตอบแทนทางอ้อม (Indirect Benefit) ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมูลค่าของการคงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนเชิงนิเวศน์ของการมีพื้นที่ปลูกทุเรียนที่มีรสชาติดีเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่ดำรงอยู่มานานนับร้อยปี อันจะส่งต่อไปยังลูกหลานในอนาคตที่ไม่สามารถหาสิ่งใหม่มาทดแทนได้ ก็นับว่าเป็นผลตอบแทนที่คุ้มค่ากว่าการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์อื่นๆ ที่สามารถสร้างทดแทนใหม่ได้ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยหรือสถานประกอบการ

อนึ่ง โดยหลักการแล้ว การที่จะจูงใจให้เกษตรกรยังคงรักษา/ฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนให้เพิ่มขึ้นนั้น เกษตรกรจำเป็นต้องมีแรงจูงใจในแง่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แรงสนับสนุน/ส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและองค์กรต่างๆ อย่างเพียงพอที่จะทำให้เกษตรกรเหล่านั้นยังคงรักษาพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนและฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนกลับมาอีกครั้งหนึ่ง โดยเกษตรกรควรได้รับค่าตอบแทนของการใช้พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนอย่างเพียงพอ กับต้นทุนค่าเสียโอกาสในการที่เขาไม่เปลี่ยนแปลงพื้นที่ไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ

การศึกษาเรื่องการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย : กรณีศึกษาพื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี จึงมีประโยชน์ในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นพื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดเก่าแก่มีประวัติศาสตร์มายาวนานที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเชิงนิเวศน์

ที่มาพร้อมๆ กับการเป็นสวนผลไม้ชั้นเยี่ยมของประเทศ โดยเฉพาะสวนทุเรียนอันลือชื่อเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนนทบุรี ดังคำขวัญของจังหวัดนนทบุรีที่ว่า “พระตำหนักสง่างามลือนามสวนสมเด็จ เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา วัดเก่านามระบือ เลื่องลือทุเรียนนนท์ งามน่ายลศูนย์ราชการ” อีกทั้งได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) ของจังหวัดนนทบุรี และเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดอีกด้วย

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ถึงความต้องการของเกษตรกร สถานการณ์/ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีและแนวโน้ม
2. เพื่อศึกษานโยบายมาตรการแนวทางของภาครัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นในการอนุรักษ์/ฟื้นฟูหรือคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมโดยทั่วไปและพื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์เป็นการเฉพาะ
3. เพื่อวิเคราะห์หาแนวทาง/มาตรการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์/ฟื้นฟูการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 มาใช้

### วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
    - 1.1 กลุ่มเป้าหมาย
- ประชากรในส่วนของเกษตรกรในการศึกษาค้างนี้คือเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในอำเภอต่างๆ ทั้งหมด 6 อำเภอ ของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีจำนวน 1,364 ครัวเรือน (ณ สิ้นปี 2557) จากฐานข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี แบ่งเป็นอำเภอเมือง 585 ครัวเรือน อำเภอบางกรวย 191 ครัวเรือน อำเภอบางใหญ่ 200 ครัวเรือน อำเภอบางบัวทอง 30 ครัวเรือน อำเภอไทรน้อย 11 ครัวเรือน และอำเภอปากเกร็ด 347 ครัวเรือน [3]

## 1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อการเก็บข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ตามเกณฑ์ของ Krejcie and Morgan โดยจำนวนประชากร 1,400 จะใช้กลุ่มตัวอย่าง 302 ราย แต่ได้เก็บจริง จำนวน 309 ราย และในการสุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะพิจารณาแบบแบ่งชั้น (Stratified Random) โดยพิจารณาเป็นสัดส่วนกับจำนวนครัวเรือนเกษตรกรในแต่ละอำเภอ สำหรับอำเภอบางบัวทองและไทรน้อยมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญค่อนข้างน้อยทำให้การวิเคราะห์ทำได้ยากจึงได้ใช้วิธีรวมเกษตรกรของอำเภอบางบัวทองและไทรน้อยเข้าด้วยกัน แล้วนำมาวิเคราะห์ต่อไป

## 2. กลุ่มเป้าหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

กลุ่มเป้าหมายในส่วนนี้ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาคีรัฐองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น โดยจะเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจงกับผู้ที่สามารถให้ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

## 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ การประชุมสนทนากลุ่มย่อย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในพื้นที่การศึกษา ทั้งเกษตรกรเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กร/หน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่เกี่ยวข้อง

## 4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจาก

- 1) ข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตำรา เอกสารทางวิชาการ และอินเทอร์เน็ต
- 2) ข้อมูลปฐมภูมิโดยในส่วนนี้จะเป็นการเก็บข้อมูลจากหน่วยงาน/บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่ศึกษา ดังนี้

(1) การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามแบบสัมภาษณ์/สอบถามจากเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในพื้นที่ศึกษา เจ้าหน้าที่ องค์กร/หน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศ

สัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ทุเรียน ส่วนราชการทั้งในระดับท้องถิ่น และประเทศ องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม/อนุรักษ์/ฟื้นฟู พื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดนนทบุรี

(2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มเกษตรกรเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐองค์กร/หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ราย

## 5. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลสถิติทั้งหมดที่ได้จะนำมาประมวลผลการวิเคราะห์หาค่าสถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำมาวิเคราะห์ประมวลผล

## ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการในการอนุรักษ์การเพาะปลูกทุเรียนนนท์ แม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่า การปลูกทุเรียนมีได้กำไร แต่ก็ยังคงทำอาชีพนี้ต่อไป และกว่าครึ่งก็จะขยายพื้นที่ออกไปอีกหากมีที่ว่างในอนาคต นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78) ยังมองว่าแนวโน้มในอนาคตของการปลูกทุเรียนมีแนวโน้มลดลง โดยปัจจัยสำคัญเกิดจาก 3 เหตุผลหลักได้แก่ เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพนี้ ราคาที่ดินสูงจนไม่คุ้มค่าที่จะใช้ที่ดินในการปลูกทุเรียนต่อไป และขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังจากภาครัฐ

2. มาตรการของภาครัฐในการส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูการปลูกทุเรียนมีการดำเนินการมากขึ้นอย่างชัดเจน หลังสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่สำคัญคือ การดำเนินตามโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ รวมกับการดำเนินการตามภารกิจของทั้งหน่วยงานกลาง คือ สำนักงานเกษตรจังหวัด กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานท้องถิ่น กองส่งเสริมคุณภาพชีวิต องค์กรบริหาร

ส่วนจังหวัดนนทบุรี มีการจัดทำแปลงต้นแบบ การฟื้นฟูพันธุ์เก่าๆ ของทุเรียนนนท์ การอบรม การขยายพันธุ์ การจัดมหกรรมทุเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของภาคประชาชนก็มีการตั้ง ชมรมอนุรักษ์ทุเรียน ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี ทำให้การดำเนินการ อนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกทุเรียน มีความเข้มแข็ง มากขึ้น

3. หากวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค ของการคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียนนนท์ พบว่า มีจุดแข็งคือคุณภาพทุเรียนที่เป็นเอกลักษณ์ ภาพพจน์ที่ดี ตลาดที่มีผู้ขายน้อยราย การพึ่งพา สินเชื่อที่ต่ำ และการมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ส่วนจุดอ่อน คือราคาที่ไม่แน่นอนในอนาคต ต้นทุนการผลิต ที่สูงขึ้น ขาดการสานต่อของคนรุ่นใหม่ ส่วนโอกาส คือ ความต้องการในตลาดสูง ได้รับการส่งเสริม จากภาครัฐ และการมีโครงการอนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์จากภาคประชาชน อุปสรรค ได้แก่ ภัยธรรมชาติ การดำเนินนโยบายของภาครัฐที่ ขาดความต่อเนื่อง สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และการขยายตัวของเมืองในอนาคต พบว่า แนวโน้ม ในอนาคตของทุเรียนนนท์ยังคงไม่หมดไปจาก พื้นที่จังหวัดนนทบุรี ในอนาคตด้วยความร่วมมือ

ของฝ่ายต่างๆ ที่มีมากขึ้น หลังเกิดน้ำท่วมใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2554

**สรุปและอภิปรายผล**

สรุปผลการวิจัยได้ว่าเกษตรกรสวนทุเรียนของ จังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ยังคงประสงค์อยู่ในอาชีพนี้ ต่อไปแม้ว่าจะมองแนวโน้มในอนาคตของการปลูก ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีที่ลดลง จึงมีความจำเป็น ที่ภาครัฐต้องเข้ามาช่วยในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และสนับสนุนด้วยมาตรการต่างๆ

จากการศึกษาพบประเด็นสำคัญๆ ที่มีนัยยะ ต่อการอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี ที่คณะผู้วิจัยจะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

สภาพเศรษฐกิจ สังคมและภูมิหลังของ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเป็นผู้มีฐานะ ทางเศรษฐกิจที่ดี แตกต่างจากเกษตรกรในพืช ชนิดอื่น จะเห็นได้จากการถือครองที่ดินเพื่อการ ปลูกพืชที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งจังหวัด (รวมทุก อำเภอแล้วจำนวน 309 ตัวอย่าง) มีกรรมสิทธิ์ ในที่ดินถึงกว่าร้อยละ 94 จะมีเช่าบ้างเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นการเช่าจากญาติผู้ใกล้ชิดเท่านั้น ดังตารางที่ 2

**ตารางที่ 2** ลักษณะการถือครอง

	ร้อยละ
เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง/ครอบครัว	94.1
เช่า	3.6
บางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ บางส่วนเช่า	2.3

การที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีนั้นย่อมทำให้ เพิ่มโอกาสในการอนุรักษ์/ฟื้นฟูหรือยังคงดำรง การเพาะปลูกทุเรียนเอาไว้ได้ แม้ว่าจะมีปัจจัยที่ จะทำให้เขามีโอกาสเปลี่ยนอาชีพไปสู่อาชีพที่ให้ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า หรือแม้กระทั่ง การขายพื้นที่ดินที่ใช้ในการปลูกทุเรียนที่นับวันจะ มีราคาแพงขึ้นจากการพัฒนาเมืองนนทบุรีอย่าง

รวดเร็วในช่วงที่ผ่านมาและที่จะมีเพิ่มขึ้นในอนาคต ซึ่งจะเห็นได้จากข้อคำถามที่ถามว่าเกษตรกรสนใจ จะทำอาชีพชาวสวนทุเรียนต่อไปหรือไม่ ซึ่งพบว่า กว่าร้อยละ 90 สนใจที่จะทำต่อโดยทำเป็นอาชีพ เสริม และอาชีพหลักในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ดังตารางที่ 2



**ตารางที่ 3** ความสนใจที่จะทำอาชีพสวนทุเรียนต่อไป

	ร้อยละ
1. ทำต่อ	90.9
2. ไม่ทำต่อ	9.1
1. ทำเป็นอาชีพหลัก	48.9
2. ทำเป็นอาชีพเสริม	51.1

แม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่าการปลูกทุเรียน (ร้อยละ 43.8) มากกว่าทำไร่ (ร้อยละ 39.6) เมื่อคิดถึงต้นทุนระยะเวลาต่างๆ แล้ว เป็นการขาดทุน ดังตารางที่ 4

**ตารางที่ 4** ผลตอบแทนที่ได้รับจากการทำสวนทุเรียน

	ร้อยละ
1. กำไร	39.6
2. ขาดทุน	43.8
3. เท่าทุน	12.9

อีกทั้งเป็นการเพาะปลูกที่มีการกู้ยืมน้อยมาก (ร้อยละ 85.1) จะมีการกู้ยืมบ้างเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 11.9) ซึ่งการกู้ยืมก็เป็นการกู้ยืม ในอัตราดอกเบี้ยต่ำจากภาครัฐหรือตามนโยบายของรัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นสำคัญ ดังตารางที่ 5

**ตารางที่ 5** การกู้ยืมเงินมาเพื่อทำการเพาะปลูกทุเรียน

	ร้อยละ
ไม่มีการกู้ยืมเงิน	88.1
มีการกู้ยืมเงิน	11.9

การที่เกษตรกรทำการเพาะปลูกทุเรียน (ร้อยละ 77.3) และการมีใจรักจากการทำอาชีพ เหตุผลส่วนใหญ่ก็เพราะว่าทำมาแต่บรรพบุรุษ (ร้อยละ 51.6) ดังตารางที่ 6



**ตารางที่ 6** เหตุผลที่เลือกเพาะปลูกทุเรียน

	ร้อยละ
ทำมาแต่บรรพบุรุษ	77.3
ผลผลิตราคาสูง	16.2
มีเงินทุนเพียงพอ	9.7
มีใจรักในการทำสวนทุเรียน	51.6
การสนับสนุนจากภาครัฐ	22.1

ส่วนความต้องการในการขยายพื้นที่ปลูกทุเรียนหากพบที่ว่างนั้นกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.1) ยังต้องการขยายการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 7

**ตารางที่ 7** ความต้องการขยายพื้นที่ทำสวนทุเรียนกรณีที่มีพื้นว่าง

	ร้อยละ
1. ขยาย	55.1
2. ไม่ขยาย	44.9

อีกประเด็นหนึ่งจะพบว่ามีการปลูกทุเรียนใหม่ๆ จำนวนมาก (ร้อยละ 39.0) ที่เป็นการปลูกขึ้นในระยะเวลาต่ำกว่า 5 ปี หรือหลังน้ำท่วมใหญ่ปี 2554 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังคง

ต้องการทำอาชีพนี้ต่อไปอีก ในขณะที่เกษตรกรรายเก่าที่ปลูกทุเรียนมานานกว่า 21 ปี ก็ยังมีอยู่จำนวนมาก (ร้อยละ 39.3) พอๆ กัน ดังตารางที่ 8

**ตารางที่ 8** ระยะเวลาการปลูกทุเรียน

	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	39.0
6-10 ปี	15.0
11-15 ปี	1.5
16-20 ปี	5.2
21 ปีขึ้นไป	39.3

จากประเด็นต่างๆ ทั้งหมด จึงน่าจะมองแนวโน้มได้ว่าความคงอยู่ของพื้นที่การปลูกทุเรียนนั้นน่าจะยังคงมีอยู่ต่อไปแม้ว่าจะมีปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนและอุปสรรค ของอาชีพนี้อยู่มาก แต่ด้วยทัศนคติเชิงบวก ใจรัก ฐานะทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยสำคัญของการคงอยู่ของอาชีพนี้ต่อไปได้ หากรัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ คำถามที่ว่าเคยคิดจะขายสวนทุเรียนหรือไม่พบว่าร้อยละ 76.3 ไม่เคยคิดจะขายสวนทุเรียน ในขณะที่ชาวสวนที่เคยคิดจะขายมีเพียงส่วนน้อยหรือร้อยละ 23.7 เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังมีความต้องการอนุรักษ์พื้นที่การปลูกทุเรียนเอาไว้อย่างน้อยก็ในชั่วชีวิตของตน

ผังเมืองรวมของจังหวัดนนทบุรีกับการ  
คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

จากผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรีที่มีการจำแนก  
ประเภทการใช้ที่ดินนั้นพบว่าไม่มีการกำหนด  
พื้นที่อย่างเฉพาะเจาะจงให้เป็นเขตพื้นที่ประเภท  
ใดประเภทหนึ่งที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็พื้นที่  
อุตสาหกรรม พื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้นจึงอาจกล่าว  
ได้ว่าไม่มีการกำหนดผังเมืองหรือประเภทการใช้  
ที่ดินให้เป็นพื้นที่คุ้มครองเพื่อการเกษตรกรรม  
ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

การคุ้มครองพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม  
โดยเฉพาะการปลูกทุเรียนจึงมิได้เกิดขึ้นในทาง  
กฎหมายและระเบียบใดจากภาครัฐ จะมีเพียงแค่  
กิจกรรมการส่งเสริมการอนุรักษ์ตามโครงการต่าง ๆ  
เท่านั้น

จังหวัดนนทบุรีนับเป็นพื้นที่เพาะปลูกทุเรียน  
พันธุ์ดีมีหลายช่วงอายุคน และเป็นมรดกตกทอด  
มาถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน โดยเป็นที่ยอมกันอย่างกว้าง  
ขวางว่าทุเรียนพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปลูกในพื้นที่จังหวัด  
นนทบุรีนั้น นอกจากจะมีรสชาติอร่อยแตกต่าง  
จากที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดทั่วไป จึงทำให้  
เป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก ผู้บริโภคต้อง  
จองซื้อล่วงหน้า ซึ่งสะท้อนสถานการณ์ “Excess  
Demand” อย่างชัดเจน ในขณะที่อุปทานของ  
ทุเรียนนนทบุรีที่ออกสู่ท้องตลาดมีจำกัดตามพื้นที่  
การปลูกที่จำกัดนั่นเอง จึงทำให้ราคาซื้อขายกัน  
ในท้องตลาดสูงมาก ทุเรียนนนทบุรีจึงกลายเป็น  
สินค้าชนิดหนึ่งที่อุปทานมีความยืดหยุ่นต่อราคาต่ำ  
แม้ว่าราคาจะเปลี่ยนแปลงไปมากแต่ก็เปลี่ยนแปลง  
ปริมาณการผลิตได้ไม่มาก เป็นสินค้าที่มีลักษณะ  
สินค้า Luxury Goods หรือ Superior Goods  
ซึ่งหมายถึงว่าเมื่อผู้บริโภคมีรายได้สูงขึ้นก็จะมี  
ความต้องการสินค้าประเภทนี้มากขึ้นด้วย

หากมองในด้านโครงสร้างตลาดของทุเรียน  
หากวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วย  
โครงสร้างตลาดพบว่าโครงสร้างตลาดทุเรียนนนท์  
เป็นตลาดที่เข้าข่ายโครงสร้างตลาดแบบผูกขาด

(Monopoly) ชาวสวนมีอำนาจในการกำหนดราคา  
(Price Maker) สินค้าทุเรียนของตนได้ค่อนข้างมาก  
อีกทั้งสินค้าทุเรียนมีความแตกต่างไปจากทุเรียน  
ที่ปลูกในพื้นที่อื่น (Product Differentiation)  
ที่ไม่สามารถทดแทนทุเรียนนนท์ได้อย่างสมบูรณ์  
การซื้อขายจะเกิดขึ้นเฉพาะในตลาดจังหวัดนนทบุรี  
ผ่านการขายเพียง 2 รูปแบบ ได้แก่ ขายให้ผู้ซื้อ  
โดยตรงจากสวน และผ่านการขายในสวนทุเรียน  
ที่จังหวัดจัดขึ้นในช่วงที่ผลผลิตทุเรียนออกสู่ตลาด

นอกจากนี้ความแตกต่างที่โดดเด่นประการ  
สำคัญของทุเรียนนนทบุรีก็คือ ความมีคุณค่าทาง  
มรดกของสายพันธุ์ที่ได้รับตกทอดกันมาจากคน  
รุ่นต่อรุ่น และใกล้สูญพันธุ์หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้  
และจุดวิกฤตต่อความเสี่ยงที่จะสูญพันธุ์ เกิดขึ้น  
ในปี 2554 ที่จังหวัดนนทบุรีประสบกับอุทกภัย  
ครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ สวนทุเรียนพันธุ์ดี  
จำนวนมากถูกน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ส่งผลให้  
ต้นทุเรียนที่มีอยู่ในขณะนั้นตายไปจำนวนมาก  
ซ้ำเติมสถานการณ์ให้อุปทานของทุเรียนนนทบุรี  
ที่มีน้อยอยู่แล้วกลับน้อยลงไปอีก จึงมีความ  
พยายามในการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ทุเรียนนนท์  
ด้วยเกรงว่าหากไม่มีการดำเนินการใดๆ แล้วอาจ  
นำไปสู่การสูญพันธุ์ได้ ในเรื่องนี้ จากการทบทวน  
วรรณกรรมในงานวิจัยของเรื่องยศ ทองโคภิน  
[4] ก็พบว่า ประชาชนในพื้นที่นนทบุรี  
และกรุงเทพมหานครก็เห็นความสำคัญของการ  
คุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียนซึ่งสะท้อนจากความ  
เต็มใจที่จะจ่ายเงินสนับสนุนการจัดตั้งกองทุน  
คุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์ โดยให้เหตุผล  
ว่าทุเรียนนนท์มีประวัติความเป็นมายาวนาน  
เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนนท์ และเป็นพื้นที่  
สีเขียวเป็นการฟอกอากาศให้จังหวัดด้วย

การมองแนวโน้มในอนาคตของการปลูก  
ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีของเกษตรกร

พบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 28.7  
มองว่าพื้นที่การปลูกทุเรียนมีแนวโน้มลดลง  
ด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการแรกที่เกษตรกรเห็นว่า

สำคัญที่สุด ได้แก่ การที่เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพนี้ (ร้อยละ 50.8) โดยเห็นว่าเด็กรุ่นใหม่บุตรหลานของเกษตรกรมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ต้องการทำอาชีพอื่นที่มีความท้าทายมากกว่า รองลงมาในสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ การที่ราคาที่ดินสูงขึ้น จนไม่คุ้มค่าที่จะปลูกทุเรียนต่อไป (ร้อยละ 49.8) โดยหากขายหรือปรับพื้นที่ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ก็น่าจะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า การดำรงการปลูกทุเรียนต่อไป ย่อมเป็นต้นทุน

หรือค่าเสียโอกาสแก่ชาวสวนที่สูงขึ้นเรื่อยๆ อันดับ 3 ที่เกษตรกรเห็นว่าทำให้มองแนวโน้มการปลูกทุเรียนได้ว่าลดลง คือ การขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังของภาครัฐ (ร้อยละ 21.4) แม้ว่าภาครัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนชาวสวนทุเรียนนนท์มาแล้วระยะหนึ่ง แต่เกษตรกรยังมองว่าไม่จริงจังและไม่ตรงจุดที่เกษตรกรต้องการเท่าใดนัก ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แนวโน้มการปลูกทุเรียนในอนาคต

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมองแนวโน้มอนาคตการปลูกทุเรียนมีแนวโน้มลดลง (ร้อยละ 78.7) 3 เหตุผลหลัก ได้แก่	ร้อยละ
1. เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพนี้	50.8
2. ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังของภาครัฐ	21.4
3. ราคาที่ดินสูงขึ้น จนไม่คุ้มค่าที่จะปลูกทุเรียนต่อไป	49.8

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสถิตพงศ์ สุดชูเกียรติ [5] พบว่า แม้ประเทศไทยจะมีแผนและนโยบายการคุ้มครองและใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนมีปรากฏชัด แต่ในการนำแผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติยังมีความชัดเจนและให้เสนอแนะแนวทางการดำเนินงานภายใต้ นโยบายนี้ว่าต้องมี (1) การจัดตั้งองค์กรเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ (2) มีเงินทุนสนับสนุน (3) สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน

คำถามที่ต่อเนื่องกันนี้คือปัจจัยใดที่จะส่งผลให้เกษตรกรยังคงอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียนต่อไปนั้น

พบว่า 3 อันดับแรกที่เกษตรกรเห็นว่าสำคัญที่สุด ได้แก่ การที่มีสมาชิกในครัวเรือนที่ยังคงสานต่อและสนใจและทำอาชีพนี้ต่อไป (ร้อยละ 34) รองลงมา คือ การสนับสนุนทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาชนในการดำเนินการมีเครือข่ายการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ให้กว้างขวางและได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม (ร้อยละ 33.3) และปัจจัยที่สาม คือ การสร้างความภูมิใจในการเป็นชาวสวนทุเรียนนนท์ (ร้อยละ 17.5) ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรยังคงอนุรักษ์พื้นที่เพื่อการปลูกทุเรียนต่อไป

	ร้อยละ
1. การมีสมาชิกในครัวเรือนที่ยังมีคนสนใจทำอาชีพนี้	34.0
2. สนับสนุนจากภาครัฐและการดำเนินงานของเครือข่ายการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ให้กว้างขวางและเกิดผลเป็นรูปธรรม	33.3
3. การสร้างความภูมิใจในการเป็นชาวสวนทุเรียนนนท์	17.5

อย่างไรก็ตามการที่โครงการอนุรักษ์พื้นที่ทุเรียนนนทบุรีและสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกจะประสบความสำเร็จเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการจัดสรรทรัพยากรผ่านกลไกตลาดเป็นสำคัญ หากผลตอบแทนจากการทำอาชีพชาวสวนทุเรียนคุ้มค่ากับการลงทุน และสามารถแข่งขันกับทางเลือกอื่นได้ ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เกิดการขยายตัวในการปลูกทุเรียนมากขึ้น ในทางกลับกันหากการปลูกทุเรียนที่นนทบุรีให้ผลตอบแทนที่ไม่สามารถแข่งขันกับการใช้ที่ดินในทางเลือกอื่น เช่น การพัฒนาเป็นย่านธุรกิจ หรือที่อยู่อาศัย ก็อาจทำให้การขยายตัวของปลูกทุเรียนเป็นไปได้ยาก ดังนั้นเราจะเห็นว่าในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เป็นต้น รัฐบาลจะต้องให้การอุดหนุน (Subsidy) เพื่อให้ชาวนาสามารถปลูกข้าวต่อไปได้ เพื่อบรรลุเป้าหมายในเรื่องของวัฒนธรรมเชิงนิเวศน์ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของจังหวัดนนทบุรี

ในเรื่องนี้ หากรัฐนำเอาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ เช่น ในต่างประเทศในกรณีของอังกฤษ ออสเตรเลีย และแคนาดา ที่มีการใช้เงินสนับสนุนในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เจ้าของที่ดินทำการอนุรักษ์ที่ดินในพื้นที่เพาะปลูกที่ต้องการ

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบในการปลูกทุเรียนของชาวสวนนนทบุรีพบว่ามี 3 ปัญหาหลักได้แก่ แหล่งน้ำ ดินที่ใช้ในการปลูกทุเรียน (ร้อยละ 60.5) ซึ่งจากการสนทนาลูกข่ายเพิ่มเติมพบว่าปัญหาที่นับเป็นปัญหาสำคัญมาก ปัญหาน้ำเค็มซึ่งเข้าสวนเป็นระยะเวลานานมากกว่าเดิม สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ 25.6) ที่ไม่เอื้อต่อการปลูกทุเรียน รวมทั้งต้นทุนการเพาะปลูกที่มีสูงมากขึ้น (ร้อยละ 11.0) ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ปัญหาที่พบในการปลูกทุเรียน (3 อันดับแรก)

	ร้อยละ
1. แหล่งน้ำดินที่ใช้ในการบำรุงต้นทุเรียน	60.5
2. สภาพภูมิอากาศ	25.6
3. ต้นทุนการเพาะปลูกสูง	11.0

ประเด็นคำถามที่น่าสนใจคือความคิดเห็นของเกษตรกรที่เห็นด้วยหรือไม่ หากภาครัฐจะประกาศคุ้มครองพื้นที่สวนทุเรียนนนทบุรี มิให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

เช่น ที่อยู่อาศัย ธุรกิจ อุตสาหกรรม เป็นต้น พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วย (ร้อยละ 72.8) ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ความคิดเห็นที่จะให้ภาครัฐประกาศคุ้มครองพื้นที่สวนทุเรียนนนทบุรี เพื่อมิให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

	ร้อยละ
1. เห็นด้วย	72.8
2. ไม่เห็นด้วย	27.2

แม้ว่าในประเด็นนี้จะมีเกษตรกรที่ไม่เห็นด้วยอยู่บ้าง (ร้อยละ 27.2) โดยมองว่าเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการใช้พื้นที่ดินที่ตนมีกรรมสิทธิ์ น่าจะปล่อยให้เส้นทางเลือกของเกษตรกรจะเหมาะสมกว่า

ในเรื่องนี้ จากงานวิจัยของอารียา มนัสบุญเพิ่มพูน [6] พบว่าประเทศไทยยังไม่มีการแบ่งพื้นที่เพื่อการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับแผนที่ชัดเจน กรุงเทพมหานครยังมีได้มีมาตรการเพื่อควบคุมการขยายเมืองอย่างเป็นรูปธรรมทำให้มีการขยายเมืองไปเรื่อยๆ จนกระทบพื้นที่รอบเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียว แตกต่างจากประเทศพัฒนาแล้ว เช่น อังกฤษที่มีนโยบาย Green Belt กำหนดพื้นที่สีเขียวป้องกันมิให้เมืองขยายตัวไปทำลายพื้นที่ชนบทเพื่อให้คนในเมืองสามารถใช้พื้นที่ Green Belt ในการพักผ่อนและสันทนาการ

#### ข้อเสนอแนะ

เกษตรกรชาวสวนทุเรียนส่วนใหญ่ยังคงประสงค์จะอยู่ในอาชีพนี้ต่อไป โดยเห็นว่าเป็นวิถีชีวิตที่พวกเขาภาคภูมิใจ หากภาครัฐโดยเฉพะส่วนท้องถิ่นได้มีบทบาทหน้าที่เข้มแข็งในการส่งเสริมและอนุรักษ์การปลูกทุเรียนนหน่ออย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก ก็น่าจะเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียนนหน่อ ในกรณีนี้ ควรมีการพัฒนาเครือข่ายการดำเนินงานของเกษตรกร เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุเรียนนหน่อเพื่อดำเนินงานเป็นแกนหลักโดยภาครัฐเป็นผู้สนับสนุน เพื่อให้เครือข่ายเหล่านี้มีความเข้มแข็งมากขึ้น การบูรณาการภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมต่อกันไป ในการช่วยเหลือเกษตรกร นอกจากที่บทบาทของภาครัฐส่วนท้องถิ่นในการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในอาชีพทำสวนทุเรียนนหน่อและการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง สร้างจิตสำนึกรักพื้นที่และวัฒนธรรมการปลูกทุเรียนนหน่อ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตสืบทอดกันมายาวนานให้ยังคงมีอยู่คู่กับจังหวัดนนทบุรี

ท้องถิ่นควรจัดทำโครงการนำร่องในการจัดทำเขตพื้นที่ (Zoning) ในการคุ้มครอง การปลูกทุเรียน โดยคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมเป็นไปโดยสมัครใจ ทั้งนี้จะต้องมีมาตรการจูงใจต่างๆ ที่เพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการภาษี มาตรการลดต้นทุนการผลิต มาตรการการตลาด เทคนิคทางวิชาการที่จะควบคุมคุณภาพผลผลิต ที่จะดำเนินการในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง หากประสบความสำเร็จ เกษตรกรเห็นเป็นรูปธรรมก็น่าจะมีเกษตรกรเข้าร่วมในโครงการมากขึ้น พื้นที่อนุรักษ์ก็จะขยายออกไปมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการที่จะดำเนินการได้นั้นจำเป็นต้องมีเงินสนับสนุนในการดำเนินงาน โดยใช้งบประมาณรัฐช่วยเหลือรวมทั้งเงินสนับสนุนจากภาคเอกชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันระดมทุน ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อการดำเนินงานคุ้มครองพื้นที่การปลูกทุเรียน การสร้างแรงจูงใจด้วยมาตรการลดหย่อน/ยกเว้นภาษีต่างๆ ที่เขต Zoning พื้นที่ปลูกทุเรียน การให้เงินสนับสนุนการเพาะปลูกต่อไร่ หรือต่อหน่วยพื้นที่ เป็นต้น

สำหรับมาตรการส่งเสริมการตลาดนั้น โดยที่ทุเรียนนหน่อมีความต้องการซื้อที่สูงมากกว่าปริมาณอุปทานอยู่แล้ว การส่งเสริมการตลาดจึงควรเป็นลักษณะที่ให้การส่งเสริมแก่เกษตรกรในการชำระรักษาคุณภาพมาตรฐานของทุเรียนนหน่อแต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานท้องถิ่นและภาครัฐอาจจำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของทุเรียนนหน่อ ควบคู่ไปกับการดูแลคุณภาพมาตรฐานของทุเรียนนหน่อต่อไป เพื่อมิให้ภาพลักษณ์ที่ดีของทุเรียนนหน่อเลือนหายไปกับกาลเวลา และขยายการส่งเสริมการตลาดไปยังประเทศที่มีแนวโน้มบริโภคทุเรียนที่มีกำลังซื้อสูง เช่น จีน ในมณฑลที่มีรายได้เฉลี่ยสูง เป็นต้น เพื่อรองรับปริมาณอุปทานที่อาจเพิ่มขึ้นในอนาคตจากการส่งเสริมการปลูกทุเรียนนหน่อให้มากยิ่งขึ้น

### เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมพัฒนาที่ดิน. (2559). *ประเภทการใช้ที่ดินในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก [http://www1.ddd.go.th/web\\_OLP/Lu\\_55/Lu55\\_C/nonthaburi55.htm](http://www1.ddd.go.th/web_OLP/Lu_55/Lu55_C/nonthaburi55.htm)
- [2] สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. (2559). *ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนนทบุรี*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.nonthaburi.doae.go.th/datasetnon.html>
- [3] สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. (2559). *ข้อมูลพื้นฐานการเกษตรจังหวัดนนทบุรี ปี 2557*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.nonthaburi.doae.go.th/statisticss/statistic57.pdf>
- [4] เรืองยศ ทองโตภิน. (2553). *ความเต็มใจที่จะจ่ายเพื่อการคุ้มครองพื้นที่เพาะปลูกทุเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [5] สติตพงษ์ สุดชูเกียรติ. (2550). *การคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [6] อารียา มนัสบุญเพิ่มพูน. (2552). *โครงการศึกษาทบทวนเครื่องมือในการบริหารจัดการที่ดินของประเทศไทยและต่างประเทศ*. ศูนย์ประสานการศึกษานโยบายที่ดิน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.